

STATUSRAPPORT

PROSJEKTET

ØNSKE OM TILHØRIGHET

Trondheim kommune

Skoleåret 2002/03

Forord.

Prosjektet ” Ønske om tilhørighet” er et toårig utviklingsprosjekt. I tilknytting til avslutting av det første året, er det fra styringsgruppen uttrykt et behov for en statusrapport. Midt-Norsk Kompetansesenter for Atferd er bedt om å utarbeide en slik rapport. En realistisk ambisjon knyttet til å gjøre opp status for det arbeidet som er gjort første året av prosjektet, er å kunne beskrive hva som er gjort, relevans i forhold til prosjektets mål, prosjektdeltakernes vurderinger av erfaringer og virkninger, og ikke minst å legge grunnlaget for målrettet innsats for det siste prosjektåret.

I arbeidet med å utarbeide denne rapporten har involverte aktører fra prosjektets ulike innsatsområder aktivt deltatt. Det er gjort et viktig og omfattende arbeid, og vi vil anerkjenne den innsats som er gjort i den sammenheng fra Ressursteamet, Åsheim ungdomsskole, Rosenborg ungdomsskole, og de deltakende informanter fra brukere av Ressursteamet.

Trondheim juni 2003,

Arne Tveit

Arnt Ollestad

Bjørn Arnesen

Innhold:

Innledning.....	4
Bakgrunn, mål og oppbygging av prosjektet.....	4
Prosjektets organisering og styring.....	5
Rosenborg ungdomsskole.....	6
Åsheim ungdomsskole.....	7
Ressursteamet.....	10
Sammensetning – oppstart - organisering.....	10
Henvendelser - innsatsnivå.....	10
Bruk av base.....	11
Tilbakeføringsproblematikken.....	11
Kontaktetablering – tiltaksutvikling - oppfølging.....	12
Tilbakemelding fra brukere.....	13
Samarbeidsrelasjoner.....	14
Konklusjoner og <i>anbefalinger</i>	14
Prosjektene ved Åsheim og Rosenborg ungdomsskoler.....	14
Åsheim ungdomsskole.....	14
Konklusjoner og <i>anbefalinger</i>	14
Rosenborg ungdomsskole.....	15
Konklusjoner og <i>anbefalinger</i>	15
Ressursteamet.....	16
Konklusjoner og <i>anbefalinger</i>	16

Innledning.

Prosjektet ”Ønske om tilhørighet” har som sitt overordnede mål å: *”Utvikle og prøve ut metoder og modeller med siktemål å øke tilhørigheten og inkluderingen for ungdomsskoleelever med alvorlige atferdsvansker i Trondheim kommune.”*

Det første av to prosjektår er nå fullført, og i den sammenheng er vi bedt om å utarbeide en statusrapport/underveisrapport. Siktemålet med en slik rapport er todelt. På den ene siden å dokumentere samlet innsats, og på den andre siden å bidra til å klargjøre grunnlaget for innsats for det siste prosjektår. Grunnlaget for å kunne ivareta siktemålene med en slik statusrapportering har vært egevalueringer, brukerevalueringer, prosjektplan og annen skriftlig dokumentasjon. Egevalueringer er foretatt dels gjennom evalueringsmøter, hvor vi har deltatt, med projektskoler og ressursteam, dels gjennom skriftlige registreringer og dokumentasjoner gjennom prosjektåret fra den enkelte enhet og fra teamet, og dels gjennom avgrenset brukerevaluering for ressursteamet. Statusrapporten gir etter vår vurdering et godt grunnlag for å klargjøre og prioritere oppgaver i det videre utviklings- og utprøvningsarbeidet. Videre bidrar dette stopp-punkt til å kunne presisere måleindikatorer i forhold til evalueringsarbeidet for neste skoleår. Presise måleindikatorer er særs viktig med tanke på effektmålinger av utviklingsmessige utprøvinger og metodiske tilnærminger for prosjektet totalt sett.

Ambisjonene i prosjektet er høye, og oppgavene er komplekse. Totalt sett har det første prosjektåret utløst omfattende og mangfoldig aktivitet. Dette gjelder arbeidet som er gjort i prosjektene ved Rosenborg og Åsheim ungdomsskoler, men ikke minst i den innsats og aktivitet som er utløst gjennom Ressursteamets arbeid. Ut fra de evalueringer som er gjort, men også i forhold til de tilbakemeldinger som er gitt underveis, har det vært en svært variert utprøving av tiltak. Dette innebærer at mange viktige erfaringer er vunnet. Arbeidsutvalget og styringsgruppa for prosjektet har nedlagt et avgjørende og viktig arbeid for å holde oppgaver, intensitet og retning godt oppe i prosjektet.

Vi vil innledningsvis i rapporten vie noe plass til klargjøring av bakgrunn, mål og oppbygging av prosjektet. Prosjektets organisering og styring vil deretter bli behandlet og likeledes den veilednings- og kompetansesøtte som Midt-Norsk Kompetansesenter representerer i prosjektet.

Rapportering fra evalueringer av prosjektarbeidet ved Rosenborg og Åsheim ungdomsskoler vil bli gjort separat. Ressursteamet oppgaver og innsats i prosjektet er den mest omfattende del, og rapportering av innsats og de evalueringer som er foretatt vil få en vesentlig plass i denne presentasjonen. Siste del av rapporten omfatter våre konklusjoner, og våre anbefalinger for oppgaver og innsats siste prosjektåret.

Bakgrunn, mål og oppbygging av prosjektet.

Prosjektideen til ”Ønske om tilhørighet” ble utarbeidet våren 2001 etter et initiativ fra Avdeling Oppvekst og Undervisning i Trondheim kommune i samarbeid med Midt-Norsk Kompetansesenter for Atferd. Bakgrunnen var en opplevd situasjon av at skolene og hjelpeapparatet i for liten grad maktet å takle en gruppe elever som viser anti-sosial og destruktiv atferd. Dette førte i noen tilfeller til krise og sammenbrudd med utstøting som resultat.

For å gripe fatt i denne problematikken ble det igangsatt et forprosjekt skoleåret 2001 – 2002. I forprosjektet ble det gjennomført en kartleggingsundersøkelse og en behovsanalyse høsten 2001 som resulterte i en prosjektplan.

Prosjektets overordna mål er å utvikle og prøve ut metoder og modeller med siktemål å øke tilhørigheten og inkluderingen for ungdomsskoleelever med alvorlige atferdsproblemer i Trondheim kommune. For å realisere dette målet ble det utviklet en tosidig strategi:

- 1) Etablere og utvikle et ressursteam som skal bistå skolene med sikte på kriseintervensjon for ungdom som eksisterende tiltak ikke makter å hjelpe.
- 2) Gjennom et prosjekt ved to skoler utvikle mer forebyggende systemretta tiltak med basis i arbeid med klasse- og skolemiljø for å motvirke sammenbrudd.

Medarbeiderne til ressursteamet ble rekruttert våren 2002. Det skulle dessuten velges ut to prosjektskoler blant de skolene som hadde søkt om å få være med. Resultatet her ble Åsheim u- skole og Rosenborg u- skole. Prosjektet kom igang ved skolestart høsten 2002 og varer i 2 år.

Prosjektet er politisk behandlet gjennom vedtak i formannskapet, og det er etablert med en bredt sammensatt styringsgruppe på ni personer med Lisbeth Isaksen fra rådmannens fagstab som leder. Styringsgruppen valgte et eget arbeidsutvalg på tre personer. Som veiledere og eksterne samarbeidspartnere har kommunen engasjert Midt - Norsk Kompetansesenter for Atferd.

Prosjektets organisering og styring

Øverste ansvarlige for prosjektet er rådmannen ved kommunaldirektør Jorid Midtlyng. Det er nedsatt en styringsgruppe som består av følgende ni personer: Lisbeth Isaksen (leder), Bjarne Grov , Lillibeth Landås og Herleiv Karlsen alle fra rådmannens stab, Morten G. Mørkved leder av Strinda Hjelpetjeneste, Arne Tveit fra Midt- Norsk Kompetansesenter for Atferd, Aase Müller rektor Rosenborg u-skole, Therese Fjellheim miljøterapeut Åsheim u- skole og Einar Sørensen fra ressursteamet (sekretær). I tillegg er det nedsatt et arbeidsutvalg (AU) som består av Herleiv Karlsen, Einar Sørensen og Arne Tveit (sekretær).

Styringsgruppen har ansvaret for å legge de overordna rammene og gi retning for prosjektet. Den kontinuerlige oppfølgingen er overlatt til AU som rapporterer til styringsgruppen. Styringsgruppen hadde oftere møter i starten av prosjektperioden hvor behovet for avklaring var større. Frekvensen er etterhvert trappet ned til 2-3 møter i halvåret. AU har hatt en frekvens med møter ca. hver 14. dag noe som de vurderer som hensiktsmessig. Den daglige framdriften og utviklingen av prosjektet er lagt til ressursteamet og prosjektskolene. På de to prosjektskolene er det organisert egne prosjektgrupper med ansvarspersoner. Dette redegjøres det for seinere under beskrivelsen av arbeidet på skolene. Både teamet og prosjektskolene har fått systematisk veiledning hele det første prosjektåret fra medarbeiderne i Midt-Norsk Kompetansesenter for Atferd (MKA). Teamet har hatt en fast veileder fra MKA med veiledning i snitt hver 14. dag. Skolene ved prosjektgruppene har fått veiledning ca. 3-4 ganger i halvåret. I tillegg har det vært igangsatt klassemiljøarbeid ved de to skolene hvor medarbeiderne fra MKA har vært inne med veiledning direkte til lærerne. Veiledningen er ikke systematisk evaluert, men de tilbakemeldingene som er gitt har vært positive. Veiledningen vil bli videreført i samme omfang neste skoleår.

I forprosjektperioden ble det gjennomført to større erfaringskonferanser hvor både u-skolene og sentrale aktører i hjelpeapparatet var invitert for å drøfte og gi innspill til den problematikken som prosjektet reiser. Tanken har vært å følge opp dette med tilsvarende konferanser i løpet av prosjektperioden. Det har ikke latt seg gjennomføre dette prosjektåret, men invitasjon er allerede sendt ut til en konferanse 24. september. På denne konferansen vil bl.a vurderingene som legges fram i denne statusrapporten sammen med styringsgruppens konklusjoner bli presentert. Det er viktig å formidle kunnskap og erfaringer fra prosjektet til

brukerne, men like viktig er det å få inn deres synspunkter og erfaringer. Det gir slike treffpunkt mulighet til.

Vinteren 2003 ble det gjennomført et seminar i prosjektet. Deltakere var prosjektgruppene ved de to skolene, ressursteamet, styringsgruppa og MKA. Seminaret hadde et to-delt siktemål. 1) Bidra til å skape en helhet i prosjektet gjennom felles erfaringsutveksling og 2) gi deltakerne faglig påfyll i forhold til sentrale problemstillinger. Deltakerne oppsummerte seminaret som vellykket og det ble uttrykt ønske om at det må følges opp til høsten.

Rosenborg ungdomsskole

Prosjektplanen for Rosenborg ungdomsskole vedrørende skoleåret 2002-2003 har hatt to målsettinger. Det ene målet har vært knyttet til å opprette et internt beredskapsteam ved skolen, mens det andre overordnede mål har vært knyttet til at alle klasser ved skolen skal jobbe med klassemiljø slik at alle elever skal føle tilhørighet og trygghet i klassen.

Det har vært opprettet et arbeidsutvalg bestående av Aase Muller, Marte Moe Lysaker og Liv Tetlie. I forhold til den første målsetting er det blitt etablert et beredskapsteam bestående av Marte Moe Lysaker, Ole Øystein Fosnes og Liv Tetlie. Prosjektgruppen har bestått av Eva Hefte, Inge Maalø, Marit Løvlien, Aase Muller, Marte Moe Lysaker, Ole Øystein Fosnes og Liv Tetlie.

Det har vært gjennomført flere møter mellom arbeidsutvalg og MKA, samt to møter mellom prosjektgruppe og MKA.

Målsetting for beredskapsteamet har vært å være tilgjengelig for voksne i krisesituasjoner som krever rask handling. Teamets arbeid har imidlertid vært mest rettet mot direkte elevarbeid, og spesielt mot enkeltelever. Det har vært benyttet ressurser mht. tilstedeværelse der elevene ferdes (i pauser, underveis i dagen på skolens inne- og uteområder og delvis også på fritidssektoren).

Målsetting for utvikling av klassemiljø har vært å etablere en ”startpakke” for neste års 8.trinn, samt utvikle læringsmiljøet i en 8.klasse og i mottaksklassen. Når det gjelder målet om utvikling av klassemiljø har innsatsen vært rettet mot to områder: Det er blitt gitt veiledning fra MKA i forhold til en klassestyrer på 8.klassetrinn og ansatte ved mottaksklassen. I begge tilfellene har skolen også vært representert med deltakere fra skolens interne beredskapsteam – henholdsvis Liv Tetlie sammen med klassestyrer og Marte Moe Lysaker sammen med mottaksklassen.

I tillegg er det utarbeidet en ”startpakke” som skal gjennomføres av de ulike klassestyrerne på 8.klassetrinn. Startpakken berører arbeidsområder som samarbeid hjem/skole, rutiner for hvordan klassens time anvendes, oppstart de første to ukene mht. kjøreregler og relasjonsbygging, elevsamtaler og ulike sosiale tiltak.

Det er gjort evaluering av de ulike satsingsområder. Beredskapsteamets arbeid har i stor grad vært rettet mot elever, og skolen mener at det har vært god ressursutnyttelse og at arbeidet har hatt en forebyggende funksjon. Imidlertid er det et ønske om en sterkere klargjøring av arbeidsfordeling og hvilken arbeidsrolle de ulike medlemmene i teamet har. Likedan vil en framtidig utfordring å være å gjøre teamet mer kjent for resten av kollegiet ved skolen. Konsekvensene for det videre arbeid kan sammenfattes i fire punkter:

1. bruke mer tid på å arbeide i forhold til de andre voksne ved skolen - endring fra elevfokus til voksenfokus
2. konkretisering av delmål for teamets arbeid

3. bruk av studiedag for å gi de andre ansatte større kjennskap til teamets oppgaver og arbeid
4. samarbeid og tidsbruk innad i teamet drøftes og tydeliggjøres

Arbeidet med utvikling av klassemiljø hadde som opprinnelig mål å nå alle klasser. Dette ble redusert til å gjelde en klasse på 8.trinn og mottaksklassen. Erfaringene fra 8.klasse er positive. Klassestyrer var motivert og jobbet godt med egne strategivalg knyttet til klasseledelse og kommunikasjon med elevene. Klassestyrer konkluderte med at veiledning hadde ført til positiv endring av egen praksis. Det ble også vurdert som nyttig at Liv Tetlie fra beredskapsteam deltok i samtaler med klassestyrer. Dette arbeidet videreføres og med en ambisjon å knytte veiledning mot flere deltakere fra samme team/trinn. Når det gjelder arbeidet med mottaksklassen avdekket veiledningen nye behov og sånn sett ble det tydeliggjort hvilke særskilte behov som er knyttet til denne klassen. Det er skapt en bevisstgjøring i betydningen av likhet i tenkning og tolkning hos de voksne. Veiledning vil fortsette neste skoleår.

Det er også gjort andre konklusjoner for det videre arbeid. Rosenborg har et særskilt organisert tiltak på egen skole (2.9.-gruppa) for elever med atferdsproblemer som får sitt opplæringsstilbud på siden av det ordinære tilbudet som skolen gir til sine elever. Beredskapsteamet skal videreføre en drøfting om inntakskriteriene til dette tiltaket, samt at det skal arbeides mer med dokumentasjon og loggføring av hvilke oppgaver som har vært prioritert i beredskapsteamet. De ulike klasseteam ved skolen skal gjennom neste skoleår gjennomføre ulike temadrøftinger. Temaene vil være fastsatt av ledelsen og blant annet være knyttet til trivsels- og mobbeundersøkelser.

Åsheim ungdomsskole

Prosjektet ”Ønske om tilhørighet” ved Åsheim ungdomsskole er organisert med Therese Fjellheim, sosialarbeid, i 100% stilling som leder. Prosjektgruppen for øvrig består av rektor Inger Hilstad, Anders Moseng, Sigrid Utne og Arild Gjertsen alle trinnledere. Skolen har også organisert en referansegruppe for prosjektet som i tillegg til prosjektgruppen er utvidet med Gisle Andersen, rådgiver/klassestyrer, Vibecke Norum og Einar Kongshaug, klassestyrere. Referansegruppen har vært samlet 3 ganger i løpet av skoleåret, mens prosjektgruppen har hatt jevnlige møter. MKA har deltatt i alle møter med referansegruppen og i møtene i prosjektgruppen.

Ved Åsheim ungdomsskole har det i inneværende skoleår vært arbeidet på mange områder og med et betydelig antall av oppgaver som er rettet mot tilhørighetsproblematikk for elever med atferdsproblemer. Vi har i denne presentasjonen valgt å legge vekt på to hovedinnretninger for prosjektet. Den ene innretning har vært utvikling og organisering av alternative læringsarenaer (AL) for elever med atferdsvansker, med blant annet et mål om minimum 50% tilhørighet i ordinær klasse. Den andre innretning har vært rettet mot utvikling og utprøving av tiltak i overgang barneskole/ungdomsskole. Målet har vært å motvirke utstøting og styrke tilhørighet og inkludering for elever i åttende klassetrinn.

Tiltak som har vært utprøvd knyttet til arbeid med AL (spesifikt rettet mot elever med atferdsproblemer) har vært organisert i en tofasemodell. Fase 1 har omfattet tiltak som samtale klassestyrer/elev (særskilt guide til bruk for samtale med elev/foreldre er utviklet og utprøvd), samtale foreldre/klassestyrer, tiltaksplan og evaluering, kartlegging av elevens interesser og sterke sider, klassemiljøtiltak. Tiltak i fase 1 har til hensikt å opprettholde klassetilhørighet gjennom en proaktiv tilnærming for endring av atferdsproblemer. Fase 2 er innrettet mot individuelle behov for dels supplerende og dels selvstendige tiltak ut over det som er gjort/gjøres i fase 1. Et særskilt opprettet team knyttet til AL, som består av rektor,

trinllede og sosialarbeider, har på grunnlag fra melding fra klassestyrere tilpasset et individuelt utformet opplegg (handlingsplan) med en kombinasjon av klassetilhørighet, bruk av alternative læringsarenaer og tilhørighet i alternativ læringsbase.

Tiltak rettet mot overgang barneskole/ungdomsskole har vært rettet både mot alle elever og særskilt elever med meldt/erfart bekymring. De generelle tiltakene omfatter bl.a. samarbeidsmøter med barneskolene, skolebesøk for syvendeklasse elever og trivselstiltak. De individuelt rettede tiltakene har i hovedsak vært; systematiske elevsamtaler/foreldresamtaler, gjennomført av klassestyrere, med elever med bekymring for at de skal utvikle atferdsproblemer. Det har vært et mål at disse samtalene skal gjennomføres i løpet av de første tre ukene av skoleåret. I vårhalvåret har det vært utprøving av tiltak rettet mot styrking av klasseledelse/klassemiljø i en åttende klasse. Tiltak som har vært utprøvd har vært etablering av grupperom/stillerom, metodeutprøving for differensiering i matematikk, regeletablering og håndhevelse, og involvering av foreldre/elever i forhold til tur, aktiviteter og klassemiljø.

Det har i tillegg vært gjennomført tiltak for kompetanseheving for arbeid rettet mot elever med atferdsproblemer for hele personalet gjennom kursdag ved oppstart av skoleåret, og mer spesifikk kompetanseheving gjennom tiltaksutprøving. MKA har samarbeidet tett med skolen i dette arbeidet.

Mange av skolens utviklingsområder har dels vært overlappende med oppgaver definert i prosjektet, mens andre oppgaver har vært særskilt ivaretatt i prosjektet i det første prosjektåret. Skolens utviklingsområder har blant annet vært; systematisk elevutvikling, bruk av planbok, to klassestyrere pr. klasse, klasseledelse og klassemiljø generelt, utvikling av tiltaksbank, samarbeid med og bruk av hjelpetjeneste og andre etater/instanser, ledelse og organisering, arealbruk og arealplanlegging.

Generelt har det første prosjektår vært preget av høy aktivitet og omfattende innsats. Noe av svakhetene med utprøvinger, organisering og styring har vært knyttet til uklarheter i forhold til de mange og omfattende utviklingsområder for skolen generelt og de utviklingsområder som har vært rettet mot prosjektet ”Ønske om tilhørighet” spesielt. På grunnlag av det evalueringsarbeid som er gjort, har det derfor vært lagt sterk vekt på å prioritere og spisse de utviklingsoppgaver som planlegges for prosjektet i det siste prosjektåret.

Når det gjelder de to hovedinnretninger for prosjektet har erfaringene vært gjennomgående positive. Tiltak inn mot den ene åttende klasse har bidratt aktivt til metodeutprøving som har gitt gode effekter i forhold til oppsatte mål. Belønningssystemer som har vært utprøvd har bidratt til positiv atferdsendring hos elever, turer i samarbeid med foreldre er planlagt og dels gjennomført, differensieringstiltak i matematikk har gitt gode faglige resultater og noen viktige generaliserbare erfaringer er gjort.

Utforming og gjennomføring av samtaler med enkeltelever i oppstart av åttende er gjennomført. Erfaringene har vært ulike. Blant annet vil tydeligere og tettere veiledning og oppfølging av klassestyrere være viktig å sikre for neste år. Imidlertid har utprøvingene bidratt til bedre kartlegging og tidlig tiltakintervenering. Arbeidet med alternative læringsarenaer har organisatorisk blitt etablert. Tiltaksutprøving og oppfølging i fase 1 vil i fortsettelsen være sentralt, mens tiltak i fase 2 er bredt og grundig utprøvd og sånn sett langt bedre befestet.

På grunnlag av det evaluerings- og planarbeid som er gjennomført i prosjektet ved Åsheim ungdomsskole har det utkrystallisert seg noen prioriterte områder for det siste prosjektåret.

De prioriterte områder for utviklings- og utprøvingssinnsats er:

1. Foreldrenettverk (metode).

Foreldrenettverk etableres på initiativ fra skolen med utgangspunkt i varierte begrunnelser og behov. Tanken er at nettverket skal bidra til å styrke involvering, dialog og mestring/håndtering av forhold som angår elev/foreldre/skole. Elevnettverk etableres ofte parallelt med foreldrenettverk, og ambisjonen er å styrke forståelse og dialog med tanke på håndtering av spesifikke/generelle områder/problemer/konflikter. Eksempler fra begrunnelser/behov for igangsatte nettverk er vold, rus, gjengkultur.

Dette er en videreføring av utprøvinger gjort de siste årene. Bakgrunnen for å prioritere en særskilt innsats på dette området er todelt. På den ene siden er det et ønske om å styrke og videreføre et arbeide som er i gang og som viser gode resultater, og på den andre siden er det et ønske om å utvikle og dokumentere en metodisk tilnærming til et sentralt problemområde, i tråd med prosjektets mål og oppgaver, og som vil kunne genereres og implementeres i andre ungdomsskoler.

2. Omvendt integrering og bruk av mestringsarenaer (metode).

Omvendt integrering som metode er rettet mot elever med betydelig problemer i forhold til atferd og sosial fungering. Ideen med en metodisk tilnærming som omvendt integrering, er å etablere trenings- og mestringsmuligheter i kontrollerte, støttende og målretta omgivelser med tanke på å utvikle og styrke spesifikke sosiale ferdigheter. Med utgangspunkt i det mangfold av mestringsarenaer som er etablerte ved Åsheim ungdomsskole, er ambisjonene med dette prioritert innsatsområde å utvikle, utprøve og dokumentere bruk av omvendt integrering i en variasjon av mestringsarenaer. AL (Alternative Læringsarenaer) som er etablert første prosjektår vil videreføres, og arbeidet på dette området må sees i sammenheng med metodeutprøving i forhold til omvendt integrering og variert bruk av mestringsarenaer.

3. Overgang barneskole/ungdomsskole – miljøprogram for åttende klassetrinn

Dette innsatsområde er en videreføring fra første prosjektår. Tiltak rettet mot overgangen omfatter spesialpedagogisk samarbeid/tilrettelegging inn mot enkeltelever og avleverende barneskoler, møte med foreldre/elever våsemesteret i syvende, elevsamtaler gjennomføres med utvalg av elever og brukes som grunnlag for kontaktmøte tidlig i skoleåret med elev/foreldre, hjemmebesøk (se pkt. 4), veiledning mot lærere. Miljøtiltak omfatter utprøving av målrettede klassemiljøtiltak, klasseledelse og trivselstiltak.

4. Bruk av hjemmebesøk som tiltak rettet mot utvalg av elever/familier på åttende klassetrinn.

Tanken er å få prøvd erfaringer med å bruke hjemmebesøk som metodisk tilnærming for elever/familier som har særskilt behov for tettere tilknytting til kontaktlærer/skole.

Ressursteamet

Sammensetning – oppstart - organisering

I prosjektplanen var teamet beskrevet som en gruppe bestående av fem personer som skulle arbeide etter to hovedsiktemål : 1) To av medarbeiderne skulle ha hovedoppgaven sin rettet mot veiledning av skolene. 2) De øvrige tre medarbeiderne skulle primært jobbe inn mot baseplassering. Av flere årsaker har situasjonen for teamet blitt ganske anderledes. Det ble kjent relativt tidlig i prosessen at det ikke var tilstrekkelige midler til mer enn tre stillinger. En slik reduksjon ville naturlig nok få følger for prosjektet og teamets mandat og oppgaver.

Dette var utgangspunktet for tilsettingsprosessen. Teamet skulle i første omgang settes sammen av tre medarbeidere med komplementære egenskaper. Behovet for medarbeidere som kunne beherske begge de to forannevnte hovedoppgavene til teamet ville være helt avgjørende.

Det ble lagt mye arbeid i tilsettingsprosessen. En egen komite nedsatt av styringsgruppa bestående av Liseth Isaksen, Morten Mørkved og Arne Tveit samt Gunnar Vibe fra Utdanningsforbundet hadde ansvaret for prosessen og kom med en enstemmig innstilling på forsommeren 2002: leder ble Einar Sørensen og Ingvild Gran og Roy Paulsen ble de to øvrige medarbeiderne. Teamet fikk en klar skolefaglig sammensetning. Alle medarbeiderne har sin hovedpraksis fra skole. Lederen har i tillegg mange års erfaring fra barnevernet. Teamet var operativt fra skolestart høsten 2002, men brukte de første ukene til å bli samkjørt og opprette et eget kontor i kommunens lokaler i Anton Grevskottsvei 2 på Sluppen. Et oppstartseminar ble avviklet i Åfjord 8-9 august. Dette seminaret med deltakelse av ressursteamet og medlemmer av styringsgruppa og medarbeidere fra MKA ga teamet et godt startgrunnlag. Medlemmene i teamet fikk komme i gang med en helt nødvendig prosess med å bli kjent med hverandre og finne fram til gode arbeidsformer og samarbeidsrelasjoner innad i teamet. På seminaret ble også teamets oppgaver og mål utviklet videre og en egen visjon ble nedfelt.

Ressursteamet begynte tidlig å orientere seg ut mot skolene og brukte den første måneden til å gjøre seg kjent, oppsøke skoler og avholde informasjonsmøter, drøfte sitt mandat og starte utviklingen med å tenke tilnærming, prosedyrer og metode. Det ble tidlig sendt melding til skolene om at teamet ville være operativt og klare til å ta i mot henvendelser fra medio september.

Selv om teamet har en egen leder har teamet valgt å jobbe etter en flat struktur hvor den enkelte medarbeider gis stort ansvar og innflytelse. Teamet jobber som en samlet gruppe og tar de fleste beslutninger i felleskap gjennom såkalt fokustid. Fra starten av jobbet de sammen om de fleste sakene. Dette var et bevisst valg for å bygge opp en felles erfaringsbakgrunn og for å lære av hverandre. Etterhvert har medarbeiderne fått mer selvstendige oppgaver, men de jobber fortsatt mye to og to, spesielt i forhold til de mer krevende sakene.

Henvendelser - innsatsnivå

Teamet startet tidlig, med utgangspunkt i prosjektplanens mål, å utvikle sitt mandat i forhold til kriterier for å gå inn i saker. Videre var det nødvendig å klargjøre hvilke virkemidler og tiltak teamet hadde til rådighet eller ønsket å utvikle. Sentralt her stod bl.a bruken av base for plassering av elever for kortere perioder.

I ressursteamets presentasjon utad la de vekt på at teamet til enhver tid skulle være tilgjengelig i krisesituasjoner og kunne intervensere på kort varsel. Ved bruk av skjerming i base i enkelte tilfeller skulle tilbakeføring til skolen være det overordna målet. Ressursteamet

framhevet dessuten at de skulle tilby skolene veiledning og oppfølging, og involvere hjelpetjenesten i arbeidet.

I sin presentasjon til skolene la teamet vekt på at all henvendelse til teamet skulle skje via rektor og at det er mulig og ønskelig med henvisning over telefon. Henvendelser skulle kunne gjøres til alle teamets medlemmer og ville kunne imøtekommes gjennom et konsultativt klargjøringsmøte innen 24 timer fra henvendelsen er gjort. Teamet gjorde det videre klart at de baserte en beslutning om sin innsats på tre ulike nivå:

1. Skolen er i stand til å ivareta det videre arbeid med eleven/elevene på egen hånd, eventuelt med bistand fra hjelpetjenesten.
2. Skolen får tidsavgrenset rådgivende bistand fra ressursteamet. Siktemålet er å sikre involvering med overlapping fra hjelpetjenesten.
3. Skolen får totalbistand fra ressursteamet med basetilbud og oppfølging for tilbakeføring. Hjelpetjenesten involveres suksessivt.

Det har siden starten vært en interessant utvikling både i antall og type henvendelser. I perioden september 2002 – juni 2003 har teamet hatt 35 henvendelser fra 14 forskjellige skoler. De fleste henvendelsene har kommet i to omganger. Ved starten i september/ oktober og i februar/mars. Hovedtyngden av henvendelsene er gutter i 8. og 9. klasse. Seks av henvendelsene gjaldt elever i 7. klasse. Disse ble nøye vurdert i hvert tilfelle, men i flere av sakene har teamet gått aktivt inn og spesielt bistått i overgangen til u-trinnet.

Av det totale antallet har ca. 15 saker blitt behandlet på nivå 1. Dette har resultert i at teamet etter rådslaging og samtaler med skolene har avvist disse sakene. Teamet har aktivt arbeidet med 20 saker dette skoleåret. Det er en overvekt av saker innenfor nivå 2 hvor teamet i en kortere periode fra uker til måneder har gitt konsultativ bistand til skolen. Det vi kan lese ut av tallmaterialet er at hovedvekten av henvendelser er av konsultativ støttende karakter mer enn direkte kriseintervenerende.

Bruk av base

Bruken av base (nivå 3) er mindre enn man i utgangspunktet kanskje kunne forventet. Ingen av elevene som teamet har jobbet med har vært plassert permanent i en ekstern base over tid. Ingen elever som teamet har fulgt opp har heller vært plassert i base på heltid over kortere perioder. Årsaken til dette kan være flere. Det at temaet ble redusert med to medarbeidere har trolig spilt en viktig rolle. Det har tvunget teamet til å tenke i andre baner. Manglende bruk av base kan også skyldes at behovet ikke har vært så akutt dette skoleåret. Det vil si at omfanget av alvorlige krise og sammenbruddssituasjoner kan ha vært mindre enn forventet. Bruken av eksterne baser har vært begrenset til å inngå som et ledd i et helhetlig opplegg hvor enkelt elever en til to dager i uken har fått et tilbud på en annen læringsarena enn skolen. Dette har vært tiltak både i regi av teamet (f.eks på Voll gård) eller i regi av skolen.

Fra teamets side har det etterhvert reist seg en del innvendinger til tenkningen rundt bruk av base. De mener at begrepet indikerer noe mer permanent enn en midlertidig pause fra klassen eller skolen. De signaliserer at de ønsker en mer fleksibel og dynamisk bruk av undervisnings og opplæringstilbud som pause og skjermingstiltak utenfor skolen i kortere perioder. Permanente baser er etter deres foreløpige vurderinger mindre aktuelt. Dette vil vi komme tilbake til under konklusjoner og anbefalinger i rapportens siste del

Tilbakeføringsproblematikken

Tilbakeføring av elever som eventuelt ble plassert i base utenfor klassen/skolen blir sett på som en sentral utfordring i prosjektet. Ettersom bruken av ekstern base er lite praktisert er erfaringen med tilbakeføring begrenset. I forhold til intern bruk av base/tiltak på egen skole er

erfaringsmaterialet noe mer omfattende. Ved en skole ble en gruppe elever tatt ut av klassen og plassert i et eget tiltak på skolen. Dette fungerte i praksis som en intern baseplassering. En fagperson ble tilsatt for å ha ansvaret for dette tiltaket og vedkommende fikk veiledning og oppfølging fra ansatte i teamet. Spørsmålet om når og på hvilken måte tilbakeføring til klassene skulle skje var uavklart og det skapte noe motstand da denne problemstillingen ble reist fra teamets side. Dette ble delvis løst ved at ansatte i teamet i sterkere grad bistod skolen og fulgte med elevene tilbake til klassen. For en av tre elever var denne tilbakeføringen vellykket, mens de to øvrige bare delvis ble tilbakeført til klassen i løpet av en 6-7 mnd. periode. En av disse elevene er fra høsten av søkt inn på Dagskolen. Eksemplet viser at tilbakeføringsarbeidet er særlig krevende og at tydelighet på forventninger og mål og en klar ansvars- og oppgavefordeling mellom skolen, klassestyrer og teamet er sentrale elementer.

Kontaktetablering – tiltaksutvikling - oppfølging

Teamet har utviklet en rekke metodiske redskaper og tilnærminger. Det vil føre for langt å beskrive dette allsidige arbeidet i detalj. Men vi finner det riktig å gi en kortfattet presentasjon. Arbeidet starter med den første henvendelsen fra skolen med bruk av mottaksskjema hvor registrering av problemomfang og hjelpebehov står sentralt. På grunnlag av teamets første vurderinger vil det i løpet av 24 timer bli gitt en tilbakemelding til skolen. Hvis teamet går inn i saken vil det bli innkalt til et klargjøringsmøte. På bakgrunn av klargjøringsmøte tar teamet stilling til på hvilket nivå de går inn i saken. Foresatte må via rektor informeres om at ressursteamet er kontaktet. Hvis teamet går aktivt inn i saken opprettes det direkte kontakt mellom teamet og alle involverte parter: elev(er), foreldre og lærere.

Teamet bruker mye tid i den første fasen til å skaffe seg informasjon og oversikt gjennom samtaler og observasjon. Denne informasjonen bearbeides av teamet i fokustid hvor teamets komplementære kompetanse utnyttes. Deretter innkalles det til et fagmøte med skolen hvor aktuelle personer fra skolen og hjelpeapparatet møter. På dette møtet inviteres partene til å være med på å utvikle tiltak i forhold til elevens helhetlige situasjon. Ca. to uker seinere avholdes et tiltaksmøte, med de samme deltakerne. I tillegg er barnet/ ungdommen og foreldrene med. På dette tiltaksmøtet blir forslagene nedfelt i en konkret tiltaksplan (hvem gjør hva, og når).

Teamet har gjennom sitt samarbeid med skolene iverksatt og prøvd ut en rekke tiltak og gjort sine erfaringer. Det vil føre for langt å beskrive de ulike tiltakene i denne sammenheng. Vi vil derfor konsentrere tilbakemeldingen til å nevne de områdene teamet har jobbet med. I forbindelse med utvikling av en egen tiltaksplan, så er koordinering og oppfølging av denne planen en viktig oppgave i seg selv. Videre er veiledning av såvel lærere som foreldre et sentralt virkemiddel. I forhold til hjemmet har teamet utviklet en egen hjemmekontrakt som omhandler ulike forhold som mål, tiltak, belønning og konsekvens. Teamet setter opp kontrakten i samarbeid med hjemmet og har også ansvar for å evaluere arbeidet sammen med foreldrene. Dessuten er bruk av konkrete tiltak som arbeidsutplassering og bruk av alternative læringsarenaer et mye brukt tiltak. Mer omfattende tiltak i form av undervisningstilbud utenfor skolen er derimot som tidligere omtalt ikke brukt.

Et område som teamet selv peker på bør få større oppmerksomhet er utvikling av mer konkrete forebyggende tiltak rettet inn mot arbeidet i klasserommet. Det er i det relasjonelle og pedagogiske arbeidet i klasserommet det viktigste tilknytningsarbeidet foregår. Det å kunne bistå skolene i å legge tilrette for en mer proaktiv tenkning i sitt arbeid med elevene er derfor av stor betydning.

I løpet av den tida teamet jobber aktivt med en sak gir de skolene kontinuerlig oppfølging gjennom møter og samtaler. Sentralt i denne oppfølginga står evaluering og justering av planer. Her inngår analyse av hva som fungerer og forslag til endringer. Når

teamet i samråd med skolen vurderer at målene i tiltaksplanene er nådd eller vurderer at skolen er i stand til å viderføre prosessen alene trekker teamet seg ut. Det foreligger ikke pr. dato oversikt over varigheten av teamets engasjement i de ulike sakene. Men teamet peker selv på at de i starten var for lite bevisst på tidsbruk og litt utydelige i forhold til å vurdere på hvilket grunnlag det ville være rett å trekke seg ut. Av den grunn vurderer de det nå slik at de i noen tilfeller sannsynligvis kunne ha trukket seg ut på et tidligere tidspunkt.

Tilbakemelding fra brukere

Brukerevaluering er av ressursmessige hensyn bare i begrenset grad benyttet i forbindelse med denne statusrapporten. I løpet av det siste prosjektåret vil dette måtte få en langt mer framtredd plass når prosjektet skal evalueres. Informasjonen som legges fram her er hentet fra en skole hvor teamet har vært involvert med flere elever over lengre tid. Det er gjennomført semistrukturerte intervju på lærer-, elev- og foresattnivå. Spørreskjemaene er utarbeidet av teamet og de har også gjennomført undersøkelsen. Spørsmålene fokuserte på forventninger, opplevd tilgjengelighet, kvalitet på veiledning av skolen/lærerne og oppfølging og involvering av elever og foresatte.

Utvalget er for lite til å kunne trekke noen generelle konklusjoner, men vi vil likevel peke på noen tendenser. Både foreldrene og lærerne hadde høye forventninger til teamet. De følte sterkt behov for bistand og hjelp, og spesielt foreldrene, men også skolen, gir uttrykk for at disse forventningene langt på vei ble innfridd. Elevene gir uttrykk for at de i utgangspunktet hadde lave forventninger og flere var skeptisk til å bli involvert med teamet. For de fleste elevene ble denne skepsisen endret til en positiv opplevelse av støtte og ivaretagelse. Men flere av elevene uttrykte i sine tilbakemeldinger et sterkt ønske om å tilhøre elevgruppa og være en del av klassen/skolen. De ønsket i liten grad å få særbehandling eller å fjernes fra de andre elevene.

Fra skolens side ble det gitt uttrykk for at de hadde forventninger om at teamet skulle jobbe tettere på elevene enn det de opplevde i praksis. Det går ikke fram av svarene på hvilken måte dette skulle vært gjennomført. Teamet får positive tilbakemeldinger på at de kom raskt inn i sakene og at tilgjengeligheten var bra. Det pekes likevel, både fra lærere og foresatte, på at betydningen av gjensidig informasjon er svært stor, og at det lett oppstår misforståelser og uklarheter når flere personer blir involvert. Et område hvor skolen gir unison positiv tilbakemelding er i forhold til teamets arbeid med å samarbeide med og involvere de foresatte. Her gir skolen uttrykk for at dette arbeidet har vært inspirerende og lærerikt sett fra skolens side.

Når det gjelder innholdet i og omfanget av veiledningen til lærerne, er tilbakemeldingene mer blandet. Det pekes på at teamet i noen tilfeller var for generelle i sine forslag til tiltak og at de i for liten grad tok hensyn til det arbeidet som allerede var utprøvd. Noen opplevde at teamet ikke viste nok ydmykhet overfor de som stod i det daglige arbeidet med elevene, mens andre ga uttrykk for at de opplevde at teamet var støttende og anerkjennende.

Samlet sett gir alle informantene uttrykk for at teamets innsats var positiv og bidro til at alle parter opplevde at skolesituasjonen ble bedre og at elevene endret noe av atferden sin. Elevene ga uttrykk for at de ønsket å være på skolen og ha kontakt med klassen sin, men opplevde tiltaket med egen gruppe som positivt. Å gi en konsis tilbakemelding på i hvor stor grad den samla innsatsen bidro til økt tilhørighet for elevene er vanskelig på dette grunnlaget, men vi vet at to av elevene vil være tilbake i egen klasse fra høsten av, mens den tredje er søkt inn og har fått plass på Dagskolen. Denne tendensen ser vi også når vi vurderer det samlede antall elever som teamet har jobbet aktivt med. Det store flertallet vil fortsette sin skolegang på ordinær skole til høsten, mens noen få har fått dagskoletilbud eller er plassert i barneverninstitusjon.

Samarbeidsrelasjoner

Dette er et område som vi mangler tilstrekkelig informasjon om. Det har ikke vært prioritert å i denne omgang å hente inn erfaringer og vurderinger fra de viktigste samarbeidspartnere, i første rekke hjelpetjenesten. Men dette er også et område som må vies langt sterkere oppmerksomhet i det videre evalueringsarbeidet. I teamet sine oppsummeringer går det fram at hjelpetjenesten har vært inne i de fleste aktive sakene. Det er først og fremst barnevernsdelen teamet har samarbeidet med. Dette gjelder i dobbelt så mange saker som PPT delen. I noen tilfeller er begge delene av hjelpetjenesten involvert i saken. Teamets vurdering er at samarbeidet med flere av hjelpetjenestene har utviklet seg positivt. Forøvrig har teamet gode erfaringer i samarbeidet med MST i flere saker. De har også hatt samarbeid med BUP, barneverninstitusjoner, fosterhjem, OBU og politi/forebyggende gruppa.

Konklusjoner og anbefalinger

Prosjektene ved Åsheim og Rosenborg ungdomsskoler.

De to deltagende ungdomsskolene utgjør en helhet med hensyn til det overordnede mål om å utvikle mer forebyggende systemretta tiltak med basis i arbeid med klasse- og skolemiljø for å motvirke sammenbrudd, som er satt for denne del av prosjektet ”Ønske om tilhørighet”.

De oppgaver som er gitt i prosjektplanen er godt ivaretatt av skolene totalt sett, om enn med en noe ulik fordeling. Ut fra det planarbeid som er gjort ved skolene for neste skoleår, vil de få oppgavene som det ikke vært arbeidet dette skoleår, bli ivaretatt.

Åsheim ungdomsskole.

Konklusjoner og anbefalinger

- Prosjektet er godt befestet ved skolen. Både i forhold til det organisatoriske og med tanke på implementering og tilslutning.
- Oppgaver og mål i prosjektet har vært preget av å være for generelle og uklare i forhold til skolens mange øvrige utviklingsoppgaver.
- *Det er derfor nødvendig med en klarere prioritering, spissing og avgrensing av de oppgaver som det planlegges å jobbe med det siste prosjektåret. De definerte mål og oppgaver som skolen har gjort på slutten av skoleåret, og som er beskrevet i rapporten, er i samsvar med denne anbefalingen. Det må dessuten utformes planverktøy som bidrar til å kunne måle effekt og nytte.*
- Etablering, utvikling og utprøving av alternative læringsarenaer (AL) og AL-team har utgjort en betydelig del av den totale innsats i prosjektet. Det er gitt et variert og strukturert tilbud til de elever som har fått et individuelt tilbud fra i AL (fase 2). Ut fra de evalueringer som er gjort har tilbudet utgjort et viktig og nødvendig tilbud for disse elevene, og erfaringer med supplerende og kompenserende tiltak til den ordinære klassetilhørighet har vært positive. Det er oppsummert som vesentlig å ha en fleksibel innretning mot fasemodellen som er utviklet, og det vil være sentralt å styrke spesifikk innsats i form av veiledning, støtte og oppfølging av klassestyrere i forhold til de mål og oppgaver som er utformet i fase 1 (styrke klassetilhørighet og redusere behov for individuelle tiltak på siden av klassen).

- *Det anbefales en videreføring av den innsats som er gjort med hensyn til å utvikle alternative læringsarenaer og AL-team*
- Tiltak rettet mot overgangen barneskole/ungdomsskole må sees i et toårig perspektiv. De tiltak som har vært prøvd ut i inneværende prosjektår har gitt viktige og gode erfaringer. Dette dreier seg om systematisk tiltaksarbeid rettet mot klasseledelse og klassemiljø i en åttende klasse og utvikling og utprøving av elev/foreldresamtaler for de elever som det er knyttet spesifikke behov til eller bekymring for.
- *Både klassemiljøarbeidet og innsatsen inn mot foreldrene gjennom nettverksbygging og hjemmebesøk anbefales videreutviklet.*
- Styrking av kompetanse, bevissthet og involvering hos personalet som helhet er kommet godt i gang. Dette gjelder både den generelle innsats mot heving av kompetanse og den kompetansutvikling som følger av spesifikk tiltaksarbeid.
- *Skolen må videreføre innsatsen med å involvere personalet, og fortsette påbygging i forhold til den kompetanseheving som er igangsatt.*

Rosenborg ungdomsskole

Konklusjoner og anbefalinger

- Rosenborg u-skole har nådd målet i sin prosjektplan om å etablere et internt beredskapsteam. Teamet har jobbet nært til elevene, men er i mindre grad kjent for de voksne ved skolen.
- *Beredskapsteamets funksjon bør tydeliggjøres i større grad ovenfor de andre ansatte ved skolen*
- *Beredskapsteamets arbeid bør ha fokus på bistand i forhold til andre voksne ved skolen*
- *Det bør arbeides med en intern tydeliggjøring av medlemmenes arbeidsoppgaver, både med hensyn til fordeling, prioriteringer og omfang*
- Når det gjelder det andre hovedmålet i sin prosjektplan, om å jobbe med klassemiljø i alle klasser, kan ikke dette dokumenteres gjennom arbeid i prosjektet. Prosjektarbeidet har primært være rettet mot arbeid med en 8.klasse og mottaksklassen, samt utarbeidelse av en ”startpakke” for kommende skoleårs 8.klasselærere. Arbeid med klassemiljø i de andre klasser er gjennomført gjennom annet pedagogisk arbeid ved skolen og sånn sett som en del av skolens ordinære drift.
- *”Startpakken” bør gjennomføres og med oppfølging av de lærere som vil være involvert*
- *Arbeid med klasseledelse og kommunikasjon bør utvides til å gjelde team fremfor enkeltlærer*
- *Arbeid med mottaksklasse bør videreføres*
- Skolen har i tillegg etablert en prosjektorganisasjon med arbeidsutvalg og prosjektgruppe.
- *Møterutiner med hensyn til struktur og innhold videreutvikles*

Ressursteamet

Konklusjoner og anbefalinger

- Teamet lykkes tidlig med å etablere seg som team og ble raskt operative
- Teamet har hatt et bredt nedslag blant skolene. Av de 19 skolene i Trondheim med u-trinn har teamet hatt kontakt med 14.
- Arbeidet med å utvikle egne prosedyrer, metoder og tilnærminger har vært gjort grundig og systematisk. Dette gjelder bl.a mottaket av henvendelser, avklaringsmøte, tiltaksplaner og hjemmekontrakter.
- *Teamet bør fastholde og videreutvikle det positive arbeidet de har igangsatt i forhold til metode- og prosedyre utvikling.*
- Generelt vil vi konkludere med at ressursteamet har utrettet mye på kort tid. Særlig har de skaffet seg god erfaring knyttet til det konsultative arbeidet, omtalt som nivå 2. De har utviklet gode arbeidsredskaper og de har etablert et meget godt samarbeidsteam. Arbeidet med direkte kriseintervensjon og sammenbrudd, hvor midlertidig plassering i eget tiltak på utsiden av skolen kan være aktuelt, omtalt som nivå 3, har teamet mindre erfaring med.
- *Inndelingen i tre innsatsnivåer bør videreføres, men beskrivelsene av nivå 2 og 3 og forholdet mellom disse to nivåene må presiseres og klargjøres.*
- *Teamet må videreutvikle sine erfaringer med fleksibel bruk av læringsarenaer/baser på og utenfor skolen i samarbeid med den lokale skolen.*
- *Teamet må samtidig ha en beredskap på å kunne ta i bruk mer langvarig heltids-plassering av elever på utsiden av skolen i de få tilfellene hvor dette er aktuelt. En utprøving av en slik pustehullstenkning vil kunne gi nyttige erfaringer i forhold til dette arbeidet og ikke minst i forhold til det krevende arbeidet med å tilbakeføre elevene til klassen/skolen.*
- Brukerevalueringen er begrenset og er ikke generaliserbar, men tendensen er at elever, lærere og foresatte i hovedsak er positive til ressursteamets innsats. Særlig gjelder dette arbeidet med å involvere og følge opp familiene til elevene. Her gir både de ansatte i skolen og de foresatte gode tilbakemeldinger. Når det gjelder veiledning og rådgiving til skolen er bildet noe mer sammensatt. Noen gir uttrykk for at de ønsket mer direkte oppfølging og konkret veiledning, mens andre gir uttrykk for at de fikk både støtte og gode råd i sitt konkrete arbeid. Elevenes tilbakemeldinger støtter opp om hovemålet i prosjektet. De ønsker tilhørighet til sine jevnaldringer på egen skole.
- *Både fra brukerne og fra teamet pekes det på behovet for å utvikle og tydeliggjøre ulike tilnærminger og strategier i arbeidet inn mot elevene i klassen. Det er særlig viktig å fram erfaringer med hvordan eksterne hjelpere kan etablere gode veiledningssystemer inn mot skolene. I dette arbeidet må det legges særlig vekt på å kunne tilby skolene konkret hjelp og veiledning. Dette må bl.a skje gjennom å utvikle mer proaktive læringsstrategier i forhold til de elevene som teamet er aktivt involvert i. Vi tenker her på konkrete tiltak som vil kunne gi lærerne mulighet til å ligge i forkant og forebygge samspillsammenbrudd og utvikling av anti- sosial og negativ atferd. I dette arbeidet vil teamet måtte jobbe mer direkte sammen med lærerne i klassen.*
- Ressursteamet har hatt mange samarbeidspartnere, men erfaringer med samarbeid, i første rekke med hjelpetjenesten, er dårlig dokumentert. Vi vet ikke i hvilken utstrekning hjelpetjenesten opplever samarbeidet med ressursteamet som positivt. Vi

mangler også informasjon om på hvilken måte de samarbeider og hvordan de lykkes med å følge opp å videreføre det arbeidet som teamet har igangsatt.

- *Samarbeidsrelasjonene og innholdet i samarbeidet samt overlapping-og oppfølgingsarbeidet mellom teamet og spesielt hjelpetjenesten må utvikles og bedre dokumenteres. Vektleggingen av den tverrfaglige tilnærmingen må fastholdes og videreutvikles*